

Jak praví teorie znalí literární vědci, každý text začíná incipitem. Tím naším budiž konstatování, že časopis *Historická sociologie* vstupuje do nového ročníku své existence. Každé odevzdání rukopisu do sazby přináší značnou úlevu, neboť se zase jednou podařilo perfekcionalisticky přečíst „cizí“ texty, dát jim náležitou fazónu a vůbec zvládnout všechny redakční procedury a osvětlit mnohá potemnělá zákoutí. Zatím se nedá s jistotou říci, že by v pátém roce časopisu nastal masivní převis příspěvků, nicméně zájem o publikování v našem periodiku se postupně zvyšuje. Máme zkrátka to štěstí či privilegium, že je stále z čeho vybírat.

Doufejme tedy, že naznačený interes přispět k dobrému dílu začne ještě více vzrůstat po příznivé zprávě, že se po delším čase pro odborné tiskoviny otevřela databáze Rady vlády pro vědu a výzkum. Konkrétně se jedná o seznam neimpaktovaných časopisů, do něhož jsme ihned přihlásili také naši *Historickou sociologii*. Podle slibu vysokého vládního úřadu by měl proces schvalování proběhnout tentokrát dosti svižně. Tolik k jedné z horkých aktualit, jež se nás bezprostředně dotýkají.

Objektivně řečeno časopis *Historická sociologie* nestačí a nemůže ani stačit reagovat na veškeré aktuální dění v oboru i mimo něj, natož přinášet jen samé novinky. Vždy se poněkud dostává do závěsu za proběhlými událostmi, což na druhé straně může být jeho výhodou: události lze zhodnotit z odstupu a akcentovat jejich následný vliv a další vyzarování. Zároveň v záplavě vědeckých informací, knižních a časopiseckých publikací narůstá potřeba se určitým způsobem orientovat a vytvořit si platformu či referenční rámec pro jejich filtrování a ustálení.

Tento operační rámec se projevuje taktéž sestavováním žebříčků nejvýznamnějších knih, jež ovlivňovaly a ovlivňují lidstvo v průběhu dějin, přičemž vybrané tituly leckdy vyjadřují autentickou nebo zhoubnou touhu po lepší existenci, po životě nabízejícím širší možnosti. V této souvislosti lze rovněž uvést množství proslulých příruček o sebezdokonalení a vůdcovství, mezi nimiž kupříkladu vynikají neustále uváděné a dnes již klasické svazky *Jak získávat přátele a působit na lidi* (Dale Carnegie), respektive *Myšlením k bohatství* (Napoleon Hill). Ovšem ze všech těchto zásadních knih většinou nakonec vznikne dosti nesourodý seznam. K charakteristice podobných seznamů „posilujícího“ čtiva pak patří též okolnosti vzniku působivých knih různých žánrů, včetně traktátů, reportáží, sešitů a deníků, například přímo z kriminálu. S dosazením příslušných jmen nebude mít zkušený čtenář žádné potíže. Jistě proto nezapomene ani na kanonické knihy totalitních režimů, například na Leninův spis *Co dělat?* nebo neblaze proslulé *Dějiny VKS(b)*.

V této souvislosti stojí v nejnovějším čísle *Historické sociologie* za pozornost zásadní text Miloslava Petruska *Stalinova verze marxismu a jeho ortodoxní model. Dějiny VKS(b) po pětasedmdesáti letech: kapitola z historické sociologie*, jenž byl našemu periodik předán

a k tisku uvolněn Alenou Miltovou. Zároveň si dovoluujeme zde ocitovat pozoruhodný úryvek z Petruskovy e-mailové korespondence s editorem Historické sociologie, který pochází ze dne 9. 8. 2012: „Mám opravdu texty dva – (když ten původní opravdu funkčně rozdělím): 1) Dějiny VKS(b) – přesný název vymyslím – je to opravdu historická sociologie o nejlživějších dějinách ... a je to v širším kontextu zápasu Stalin – Bucharin etc. 2) Z toho mohu vyjmout část (ta ten text zbytečně nadouvala) – Kanonické knihy totalitních režimů (Mýtus 20. století, Mein Kampf, Co dělat?, Dějiny aj.) – literární rekonstrukce reálných dějin a současně aktivistické texty, které „dělaly dějiny“.“

Ostatně Miloslav Petrusěk svými texty často tvořil a ve své poslední studii podával svou verzi sociologie literatury, která v široké škále jeho zájmů dlouhodobě představovala jednu z jeho hlavních vědeckých oblastí. Jestliže se vědomě dopustíme určitého zjednodušení, lze obecně konstatovat, že se časem může také díky Petruskovu úsilí ustavit historická sociologie textů, kterou by mohli svými (literárně) teoretickými a sociologickými díly zaštitit či podpořit ještě například René Girard, Pierre Bourdieu, Erich Auerbach, Ernest Robert Curtius a další.

Připomeňme další důležitou událost uplynulého času, tentokrát z oblasti symbolické vědecké agendy: máme na mysli předání nadační Ceny VIZE 97 in memoriam Miloslavu Petruskovi, a to dne 5. 10. 2012 v sále Pražské křižovatky. Při této příležitosti se konala dopolední panelová diskuse, mimochodem výborně moderovaná Markem Skovajsou. Se svými výstižnými příspěvky na ní vystoupili hlavně Jóhann Páll Árnason, Martin Bútora, Miloš Havelka, Helena Kubátová, Petr Lupač a Miroslav Paulíček. Rozprava zachytila podstatné momenty rozsáhlého díla profesora Petruska a zaznamenala v tomto směru pozoruhodný úspěch. Odpoledne pak slavnostní ceremoniál pokračoval předáním pamětního diplomu a berly sv. Vojtěcha z rukou Dagmar Havlové Janu Holubovi, vnukovi oceněného laureáta, jenž přečetl mimo jiné útešný úryvek z Petruskovy knihy *Společnosti pozdní doby*, pojmenovaný „V bábelské knihovně Jorgeho Luise Borghese“.

Z uvedeného rovněž vyplývá, že první číslo Historické sociologie roku 2013 věnujeme právě vědeckému odkazu Miloslava Petruska. Zároveň v časopisecké rubrice Inspirace coby vzpomínka zaznívají dva příspěvky, jež byly proneseny v rámci uvedené panelové diskuse: *Petruskova esejistika* (Helena Kubátová) a *Kulturní odkaz Miloslava Petruska* (Miroslav Paulíček). Hodí se dodat, že v příštím čísle našeho periodika se ještě vrátíme recenzí ke knize Petruskových textů, nazvané *Společnost a kultura. Sociologické úvahy a eseje* (2012).

Vratme se však nyní k dalšímu obsahu přítomného čísla. Do našeho časopisu se cílevědomě snažíme zařazovat programové stati postihující různé perspektivy historické sociologie. Provedme menší rekapitulaci: telegraficky a alfabetycky řečeno, do minulých svazků Historické sociologie ze zahraničních badatelů přispěli hlavně Zygmunt Bauman, Gerard Delanty, Thomas Luckman, Hans-Heinrich Nolte, Steven Mennell, Willfried Spohn a Jerzy Szacki. V novém čísle se lze seznámit se vstupní studií Wolfganga Knöbla *Social History and Historical Sociology*. Právě tento sociální teoretik z univerzity v Göttingen si zvolil oblast historické sociologie za předmět svého výzkumu, a to včetně komparativní makrosociologie a politologie. Dále uznávaný teoretik dějin sociologických výzkumů Hynek Jeřábek ve své důkladné stati připomíná pozapomenutý počátek empirické sociologie na přelomu 19. a 20. století ve Spojených státech, jak je personifikován Afroameričanem Williamem Edwardem Burghardtem Du Boisem.

Naším redakčním zájmem není prezentovat jen sofistikované teoretické problémy, které hýbou sociálními historickými vědami, popřípadě vstupují mezi mocné dějinné proudy. Do ohniska naší pozornosti se tak dostávají rovněž sociální segmenty v rámci zdánlivě banální každodennosti a volnočasových aktivit (zejména hry a sport). Jinak řečeno, zaměřujeme se také na zkušenostní a hlavně zážitkovou sféru. Tak například turismus již leckde nepatří k marginálním sociokulturním fenoménům, ale tvoří analogii k jiným superstrukturním expresivním formám. Ostatně s prototypy a analogiemi turismu se setkáváme již v preindustriálních společnostech. Nedá se přitom jednoznačně říci, že by kupříkladu poutnictví bylo volnočasovou aktivitou, tou být jistě může, ale také nemusí. Přikláníme se proto k tvrzení, že poutník je polovičním turistou, a naopak turista je polovičním poutníkem. Zároveň lze turistiku pokládat za varietu cestování a druh konsumpce. Každopádně turismus představuje integrální součást moderních společností. Již dávno se stal regulérním předmětem výzkumu různých sociálních historických věd, přičemž se v rámci takového zkoumání uplatňuje rovněž interdisciplinární přístup. Tento sociokulturní segment přiřazujeme taktéž k fenoménu mobility, jiní badatelé ovšem nasazují podstatně těžší kalibr „komodity pro konsumpci“ apod.

V souvislosti s historickou sociologií turismu si připomeňme jednu výraznou osobnost minulosti, Jiřího Gutha-Jarkovského (1861–1943), nadšeného propagátora sportu, turismu a etikety. Tak například lze pro srovnání i dnes použít jeho pozoruhodnou publikaci *Za horama pyrenejskýma. Črty turistické a causerie z cest* (Praha: Ed. Grégr 1900). Uvedenou knihu totiž prostupuje svého druhu participativní pozorování. Tak jedna z autorových prvních zastávek na cestě do Pyrenejí platila poutnímu místu v Lourdech: „Nejsem z poutníků a přicházím jen jako turista podívat se na místa, o nichž mnoho se mluví, píše a přemýšlí. A jsem zde jenom na krátkou chvíli, od rána do večera, tak že ani nevybírám z množství hotelů a z četných nabídek kočí, expresů a fiakristů i sluhů všelijakých. Teprve v srpnu, kolem 20., valí se sem ohromné zástupy dvacíti až třicíti tisíc zbožných a nemocných, plných naděje a doufání, plných víry v nadpozemské síly a mocnosti, v Pannu Marii, boží matičku. Viz Zolovy Lourdy, ve kterých najdeš o nich mnoho zajímavých a úchvatných stránek.“ Upřesněme ještě, že Jiří Guth se na cestu vypravil se znalostí stejnojmenného románu spisovatele Émila Zoly a článku *The Faith-Healing* psychiatra Jeana-Martina Charcota z roku 1893, napsaného pro *The New Review*. Mimořádně – Guthovu poučenou úvahu o zázraku v „pouhém“ cestopisu lze patrně považovat za bernou minci i z odborného hlediska.

Než dosti, nepíšeme tu přece vědecké pojednání o turismu a poutnictví, nýbrž vstupní úvahu či editorial k jednomu ze svazků časopisu *Historická sociologie*. Proto ve výše zmíněné oblasti raději odkážeme na další studie zasazené do obsahové struktury tohoto periodika, konkrétně stať z pera historika Jana Štemberka *Cestovní ruch a česká společnost na přelomu 19. a 20. století*, respektive etnologa Jana Kapusty *Div a zázrak v mayských poutích do Esquipulas*. Rozhodně stojí za to si je podrobně pročíst a udělat si tak relevantní představu nejen o specifických sociálních procesech a vzorcích lidského chování.

Každý vědecký časopis zahrnuje vedle ambiciózních badatelských textů i drobnější žánry, mezi něž patří především rubriky recenzí a zpráv. Tyto záležitosti rozhodně ani my nezanedbáváme, vyskytují se tedy rovněž v tomto čísle. Nejsme však zcela spokojeni, že v tomto žánrovém kontextu trvale absentují další z menších literárních forem, například glosy, sloupky, fejetony, eseje, personalia, rozhovory apod. Specialistou nad jiné povolaným

byl ostatně v této sféře sociolog Miloslav Petrusek, který uvedené formy považoval za rovnocenné a stejně hodnotné jako rozsáhlé empirické analýzy, velké sociologické traktáty apod. Samozřejmě v tomto směru nebyl zcela osamocený, stejně si počínal třeba historik Dušan Třeštík, jenž může sloužit coby další výrazný příklad.

Proto na závěr přispěchejme s formulací výzvy pro přispěvatele periodika *Historická sociologie*, aby neváhali předkládat k publikaci nejenom standardní pojednání, nýbrž i lehčí Múzu v podobě kratších úvah. Mimo jiné může být každý svazek našeho časopisu tímto způsobem „čitelnější“, přesněji řečeno ještě více „ke čtení“. Doufejme ale, že už přítomné číslo čtenáře minimálně zaujme, přičemž ani v takovém případě se neodvažujeme zadout vítězné fanfáry. Nadále toto všechno vyslovujeme s patřičnou úctou a setrvalou pokorou.

Bohuslav Šalanda